

Stockholm, 2019-02-27

RFSU:s remissyttrande över SOU 2018:68 – Nya regler om faderskap och föräldraskap, Ju2018/04106/L2

Inledning

RFSU tackar för att ha fått möjligheten att lämna kommentarer över SOU 2018:68. RFSU är en partipolitiskt och religiöst obunden folkrörelse med uppgift att sprida en kunskapsbaserad och öppen syn på samlevnads- och sexualfrågor. RFSU arbetar med utgångspunkt i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) för ett jämlikt och jämställt samhälle där sexualitet är en källa till glädje och njutning i människors liv.

Hälsa är en grundläggande mänsklig rättighet som är nödvändig för utövandet av alla mänskliga rättigheter. Sexuell och reproduktiv hälsa är viktiga och nödvändiga delar i rätten till fysisk och mental hälsa. Sexuell och reproduktiv hälsa kan varken uppnås eller skyddas utan sexuella eller reproduktiva rättigheter.

RFSU anser att ingen familjebildning är bättre än någon annan, samt att en familj kan se väldigt olika ut. Under en längre tid har kärnfamiljen, ofta beskriven som ett sammanboende, gift par av olika kön, förenade i en heterosexuell kärleksrelation, varit den enda juridiskt och socialt accepterade familjeformen. Normen i samhället och i det juridiska systemet är uppbyggt kring denna kärnfamilj och den har en särställning i lagen. Den påverkar vem som är att anse som förälder genom presumtion, vilka som kan vara vårdnadshavare, vem som äger rätt att ta ut föräldraförsäkring, vem som får/måste fatta viktiga beslut i barnets liv avseende t.ex. utbildning och hälsa, vem som kan få umgängesrätt med ett barn, vem som räknas som kvinna och får ta del av mödrahälsovård, vem som vid separation får rätt till bohem, vem som äger rätt att ärva sin partner osv.

Verklighetens familjer ser väldigt olika ut och detta har börjat återspeglas i lagstiftning och i samhällets syn på t.ex. föräldraskap. Lagstiftningen lappas och lagas emellertid löpande i ett försök att täcka in fler i lagstiftningen, men grundnormen finns kvar och andra delar läggs till vid sidan. Det är av grundläggande vikt att alla

samlevnadsformer ges samma värde och status. Ur ett barnrättsperspektiv blir det även viktigt att alla barn, oavsett i vilken familjekonstellation hen tillkommer, skall ges samma möjligheter till en bra start, vara önskade och få kärleksfulla vuxna i sin närhet. Barn föds och blir till i många olika sammanhang och familjebildningar.

Utredningens förslag och RFSU:s ställningstaganden

8.6.1 En föräldraskapspresumtion bör införas

RFSU välkomnar den av utredningen föreslagna föräldraskapspresumtionen som likställer gifta samkönade kvinnliga par med olikkönade cis-par¹, där det redan idag råder en faderskapspresumtion. Den föräldraskapspresumtion som föreslås innebär att den kvinna som vid ett barns födelse är gift med den kvinna som burit graviditeten, ska presumeras vara förälder till barnet. Den särställning som den gifte heterosexuelle mannen hittills haft tas bort ur föräldraskapslagstiftningen, och rättigheten utvidgas för att omfatta även gifta samkönade par och par där en eller båda ändrat sin juridiska könstillhörighet. RFSU anser att det är viktigt med likabehandling av olika familjekonstellationer och särskilt viktigt att barn behandlas lika. Införandet av en föräldraskapspresumtion innebär att barn behandlas lika och att fler föräldrapar får samma rättigheter.

Däremot ifrågasätter RFSU det fokus en faderskaps eller föräldrapresumtion sätter på äktenskapet som bärande i en familjekonstruktion, och föreslår att man på sikt utreder om faderskapspresumtion och föräldrapresumtion i sig är omodern och har spelat ut sin roll, och RFSU anser att man bör överväga om Sverige ska ta bort det helt som instrument inom familjerättslagstiftningen. I och med införandet av en förenklad möjlighet att bekräfta föräldraskap och faderskap anser RFSU att det bör kunna ersätta en föräldrapresumtion. Man bör då särskilt se över möjligheterna att preliminärt bekräfta föräldraskapet innan barnet är fött och sedan bekräfta föräldraskapet när barnet är fött för att säkerställa att barnet redan vid födelsen har ev. flera rättsliga föräldrar.

¹ Cis är en beteckning på en person där biologiskt kön stämmer överens med könsidentitet

Alternativt bör det övervägas om presumptionen kan utvidgas även till de par som har valt samboförhållande som bärande i sin relation.

8.7 En presumtion för föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

RFSU välkomnar att transpersoner också omfattas av en föräldrapresumtion, för att inte diskrimineras i förhållande till en ordning med föräldraskapspresumtion. RFSU är däremot starkt kritiskt till att separera transpersoners föräldraskapspresumtion i egna specialparagrafer, då det gör att man separerar transpersoner från huvudregeln, och gör lagstiftningen svår att överblicka.

Det är därutöver olyckligt att en person som ingår i ett föräldrapar där någon ändrat juridiskt kön i praktiken får detta outat i och med registreringen av sitt föräldraskap, då ett samkönat par där någon har bytt könstillhörighet kommer att få epitetet "mor" istället för som i andra samkönade föräldrapar där epitetet blir "förälder". Detta träder förvisso i kraft redan i och med den nya lagstiftningen från 1/1 2019, men RFSU vill påtala att detta leder till särbehandling av transpersoner. Detta riskerar att kränka artikel 8 i EKMR om rätten till privatliv.

RFSU vill istället se en könsneutral föräldraskapslagstiftning där människor erkänns rättigheter utifrån relation till barnet och rättigheter utifrån händelser, t.ex. samtycke till assisterad befruktning, inte utifrån genetisk koppling till barnet eller till äktenskapsstatus till den som fött ett barn. Det centrala för RFSU måste vara viljan att ta ansvar för och finnas till hands för barnet.

En könsneutral föräldraskapslagstiftning ska även ompröva befintliga begrepp. I dagsläget är t.ex. begreppet förälder, istället för mor eller far, förbehållet partner i samkönad relation mellan cis-kvinnor, dvs. där ingen har bytt juridisk könstillhörighet. Detta är dock ett begrepp som vissa personer som ändrat könstillhörighet gärna skulle vilja kunna använda i betecknandet av sitt föräldraskap. En könsneutral föräldraskapslagstiftning i sin helhet skulle kunna innebära en enkel och rättssäker lagstiftning för alla föräldrar oavsett könsidentitet och sexuell läggning. Den skulle således både inkludera fler, inte minst transpersoner, och förenkla juridiken avsevärt.

8.8 Förutsättningar för att häva

Den föreslagna lagstiftningen har barns rätt och möjlighet att spåra sitt genetiska ursprung i centrum. Lagstiftningen bör ses som normativ, att den ska påverka hur människor väljer att skaffa barn. De som väljer "rätt" ska premieras och de som skaffar barn på "fel" sätt riskerar att få sina föräldraskap hävda. Regler för presumtioner och fastställelse är giltiga om föräldrarna vid assisterad befruktning har valt att använda en sk. öppen donator, vilken barnet senare i livet kan välja att spåra. Det är en viktig parameter som är betydelsefull för många, att kunna förstå sig själva genom genetiken, samtidigt som denna ordning riskerar att få andra allvarliga konsekvenser för vissa barn, särskilt i de fall där en sk. heminsemination skett och presumtion eller fastställelse av föräldraskap/faderskap sker och detta sedan används i en (vuxen)konflikt i samband med separation många år senare.

Vidare drabbar lagstiftningen avseende krav på känd donator många ensamstående kvinnor som valt sk. heminsemination (t.ex. för att ha större möjlighet att själv välja donator till sitt barn) då de inte per automatik blir ensamma juridiska vårdnadshavare och att samhället har ett ansvar att försöka spåra vem som är den andra föräldern, trots att syftet är att den som burit barnet ska vara ensamstående rättslig förälder. Till det bör även nämnas att det fortfarande är långa köer på många håll för att få hjälp av svensk hälso- och sjukvård med assisterad befruktning för ensamstående kvinnor, trots att det genom lag är beslutat, vilket gör att kvinnor söker sig till heminsemination.

RFSU vill särskilt uppmärksamma att förslagen som nu läggs innebär att fler föräldraskap och faderskap riskerar att bli felaktigt presumerade och bekräftade utan att människor förstår de allvarliga konsekvenser som kan följa. Den föreslagna ordningen för hävande är förvisso neutral och gäller alla olika föräldrakonstellationer, men riskerar i praktiken att drabba fler föräldraskap som ligger utanför den heterosexuella parrelationen, då dessa par oftare skaffar barn via alternativa sätt och som i framtiden riskerar att hävas i enlighet med den föreslagna lagstiftningen. RFSU anser att det behövs gedigen information till målgruppen för att tydliggöra i vilka situationer föräldrarna behöver förebygga ett hävande av ett föräldraskap, för att undvika att detta används som slagmedel vid en framtida konflikt. I vissa situationer tjänar föräldrar på att direkt häva en presumtion och genomföra en närståendeoption för att säkra upp bådas föräldraskap, t.ex. vid en genomförd heminsemination istället för att bekräfta ett föräldraskap i tron om att båda har en laglig rättighet till

sitt (överenskomna) barn. RFSU anser att det centrala ska vara viljan att ta hand om barnet, och den överenskommelse som finns mellan de blivande föräldrarna. Det bör finnas en kompletterande lagstiftning för att befästa det som föräldrar kommit överens om, t.ex. möjlighet att bekräfta presumtionen och att bekräftelsen inte sedan ska kunna hävas. RFSU anser att det bör beredas medel för att informera målgruppen på ett tillgängligt sätt om hur reglerna kommer att fungera i praktiken och vilka risker som finns för att undvika att människor invaggas i en falsk trygghet i vad en fastställelse eller presumtion innebär och vilka hävningsgrunder som finns då juridiken inte är enkel att förstå, särskilt inte för individer som ändrat juridisk könsidentitet, t.ex. Socialstyrelsen eller Mföf i samråd med RFSL.

9.6 Formkrav för en elektronisk bekräftelse

9.6.2 Krav på moderns godkännande

Krav på att en kvinna eller man som bytt könstillhörighet godkänner en bekräftelse är nödvändig.

9.7 Elektronisk bekräftelse

RFSU välkomnar möjligheten att bekräfta sitt föräldraskap elektroniskt, istället för att gå till socialkontoret och godkänna. Det är ett modernt och effektivt, och samtidigt rättssäkert förfarande. RFSU vill dock påtala risken att fler föräldraskap riskerar att bekräftas på felaktiga grunder, vilket kommer att leda till stora problem vid eventuella framtida konflikter och RFSU hänvisar till vårt resonemang om att RFSL får informera hbtq-personer som riskerar att drabbas av detta i högre utsträckning enligt 8.8.

9.8.4 En elektronisk bekräftelse ska kunna göras inom 14 dagar från barnets födelse

RFSU anser att man bör överväga om det ska vara möjligt att preliminärt bekräfta föräldraskap eller faderskap under graviditeten som sedan kan bekräftas igen när barnet är fött, för att möjliggöra för ev. medförälder att vara rättslig förälder från start, i likhet med presumtionen. Det ligger i både barns och vuxnas intresse att det, i fall att flera vuxna vill och ska vara föräldrar till barnet, finns två rättsliga föräldrar från födseln. I övrigt har RFSU inga synpunkter på att detta ska göras inom 14 dagar från barnets födelse.

12.1 Reglerna bör träda i kraft den 1 januari 2021

RFSU anser att i vart fall vissa av förslagen borde kunna genomföras mer skyndsamt än den föreslagna tidsramen, t.ex. de om föräldraskapspresumtion. Att det behövs tid för att utveckla tekniska lösningar som är rättssäkra för elektronisk bekräftelse stämmer, men mycket av lösningarna borde gå att "kopiera" från andra signeringar hos Skatteverket och andra statliga myndigheter, och torde i praktiken gå att skynda något, men för att säkerställa att det blir en helt säker lösning kan denna del brytas upp från övriga förslag och träda i kraft 2021, och övriga i januari 2020 eller i vart fall juli 2020.

Datum som ovan

A handwritten signature in black ink that reads 'Hans Linde'. The signature is written in a cursive, flowing style with a long horizontal stroke at the beginning.

Hans Linde
Förbundsordförande RFSU